

Informatie en advies voor de praktijkbegeleider

SPECIALE AANDACHT GEVRAAGD

VOOR STAGIAIRS MET DYSLEXIE IN DE WERKSITUATIE

Inzicht, herkennen, handelen

Zo'n vier tot vijf procent van de studenten in het middelbaar beroepsonderwijs heeft last van dyslexie. Dit komt neer op ongeveer 25.000 studenten in het hele mbo, en dat betekent dat in elke groep van het mbo wel een of twee studenten met dyslexie zitten.

Deze studenten vragen om speciale aandacht en begeleiding, zodat zij een realistisch toekomstperspectief ontwikkelen waarin hun mogelijkheden en beperkingen in leren en werken een plek krijgen.

De brochurereeks *Speciale aandacht gevraagd*¹ geeft u als praktijkbegeleider inzicht in wat dyslexie is, hoe u het kunt herkennen en hoe u hiermee om kunt gaan. Vraag waar nodig ook ondersteuning aan deskundigen.

Studenten gaan in het mbo en tijdens de beroepspraktijkvorming (bpv) verschillend om met dyslexie. Soms is dyslexie vroegtijdig onderkend, waardoor de student in het po en vo goed is begeleid en hij² geleerd heeft compenserende middelen en strategieën in te zetten. Deze studenten zullen zich over het algemeen goed kunnen redden in het mbo en tijdens de bpv. Voor anderen ligt dat anders; als de dyslexie niet of niet voldoende onderkend is of de student niet adequaat begeleid is, is het mogelijk dat hij in het mbo of tijdens de bpv problemen gaat ondervinden.

Belangrijk om voor ogen te houden is dat dyslexie niet te 'genezen' of te 'verhelpen' is met meer of beter onderwijs. Met de juiste begeleiding kan de student met dyslexie wel leren hoe hij er het beste mee kan omgaan en hoe hij de negatieve effecten kan proberen te beperken.

Een deel van de problemen kan zich uiten in duidelijk zichtbaar gedrag, andere problemen kunnen minder zichtbaar zijn. U als praktijkbegeleider kunt er voor zorgen dat studenten met dyslexie zo goed mogelijk functioneren in de leersituatie. Juist omdat u zo dicht bij deze studenten staat, kunt u er aan bijdragen dat zij betere begeleiding en daarmee betere kansen krijgen.

Leeswijzer

Heeft u te maken met een dyslectische stagiair? In deze brochure bespreken we de belangrijkste kenmerken en consequenties voor de student. Daarna volgen specifieke tips en adviezen die u als praktijkbegeleider kunt gebruiken bij het begeleiden van de stagiair met dyslexie³.

1 De brochures zijn ook te downloaden via www.rugzakinmbo.nl > toolbox.
2 Daar waar 'hij' staat, kunt u natuurlijk ook 'zij' lezen.
3 De informatie uit deze brochure is afkomstig uit het Protocol Dyslexie mbo.

Dyslexie

Wat is het

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau⁴. Dyslexie kan zich niet alleen manifesteren in de periode van aanleren van lezen en spellen, maar ook in het toepassen ervan – en de problemen bij het toepassen komen dus ook voor op latere leeftijd. Het verschil tussen 'gewone' lees- en spellingsproblemen en dyslexie zit in de hardnekkigheid. Lees- en spellingsproblemen die veroorzaakt worden door bijvoorbeeld slecht onderwijs, zijn meestal met goed en adequaat onderwijs te verhelpen. Bij dyslexie geldt: hoe goed en intensief het onderwijs en de begeleiding ook zijn geweest, de lees- en spellingsproblemen zijn hardnekkig en blijven in meer of mindere mate altijd aanwezig. Voor de onderkenning van dyslexie worden twee criteria gebruikt: de achterstand (het vaardigheidsniveau van lezen of spelling op woordniveau is significant lager dan van leeftijdsgenoten met een soortgelijk opleidingsniveau en in soortgelijke omstandigheden) en de didactische resistentie (de problemen in het aanleren en toepassen van lezen of spellen op woordniveau blijven bestaan ondanks adequate en specifieke instructie en oefening).

Wat merkt u, wat ziet u

In het algemeen ondervinden studenten met dyslexie in het mbo problemen met:

- lezen en/of spellen op woordniveau, het gelijktijdig moeten concentreren op het technische lezen en schrijven én op de inhoud ervan;
- het snel en accuraat lezen van teksten;
- het snel en accuraat spellen bij functioneel schrijven.

Dyslectische studenten ondervinden niet alleen hinder bij taalvakken, maar bij alle vakken waarbij functioneel lezen en schrijven een rol spelen. Niet alle problemen doen zich bij een individuele student voor en ook niet in dezelfde mate.

Dyslectische studenten hebben vaak automatiseringsproblemen; lezen en schrijven gaan niet vanzelf en daar lijdt de inhoud onder. In het competentiegerichte onderwijs van het mbo moeten studenten kennis, vaardigheden en houding combineren in taken en werkprocessen. Er kunnen problemen ontstaan bij de uitvoering, doordat de student zich zodanig moet concentreren op de technische handelingen van lezen en schrijven, dat er onvoldoende aandacht is voor de rest van de taak.

De belemmeringen in het onderwijs en de werksituatie kunnen verschillende vormen aannemen:

- problemen met beroepsspecifieke vaardigheden, vakken en praktijksituaties die een beroep doen op lezen en spellen;
- belemmering in intellectuele of creatieve ontwikkeling;
- het werk- en denkniveau van de student voor verder onderwijs en beroep wordt onderschat.

Daarnaast kunnen als gevolg van dyslexie ook sociaal-emotionele problemen (faalangst, motivatieproblemen) of problemen in de taak- en werkhouding (onvoldoende zelfsturing, slechte werkverzorging) ontstaan.

Negatieve gevolgen van dyslexie kunnen beperkt worden door beschermende factoren: kwaliteiten of eigenschappen van de student waardoor hij, als hij deze kwaliteiten of eigenschappen bezit, minder last heeft van dyslexie. Voorbeelden zijn:

- creativiteit in het bedenken van ezelsbruggetjes;
- ontwikkelen en toepassen van metacognitieve vaardigheden;
- aanleren van adequate leerstijlen;
- doorzettingsvermogen;
- goede gespreks- en onderhandelvaardigheden;
- ontwikkelen van compensatiestrategieën (lees-, luister- en spellingsstrategieën).

⁴ Bron: Stichting Dyslexie Nederland, 2008.

Een dyslectische stagiair⁵

- heeft een traag leestempo;
- heeft moeite met het onthouden van wat hij gelezen of gehoord heeft;
- heeft blijvend moeite met het spellen van complexe woorden;
- heeft uitspraakproblemen, ook bij frequent voorkomende woorden;
- heeft moeite met luisteroefeningen omdat woorden en klanken niet goed waargenomen en verwerkt worden;
- heeft moeite met het maken van aantekeningen en tegelijkertijd luisteren;
- schrijft onsamenhangende teksten, zonder rode draad;
- stelt lees- en schrijftaken uit of vermijdt ze;
- ervaart een hoge tijdsdruk bij het maken van toetsen en opdrachten;
- ervaart onvoldoende resultaat van intensieve oefening (ondanks hard studeren toch een onvoldoende halen);
- heeft moeite met hoofdrekenen.

“Ik zit in het laatste jaar van de opleiding verpleging. Ik zit nu in mijn stageperiode en het is voor mij flink stressen. Het is erg druk op de afdeling en als verpleger moet je veel dingen tegelijk in de gaten houden. Je hebt lang niet altijd de tijd om dingen goed uit te werken. Artsenvisites vind ik erg lastig. Ik loop dan mee en moet goed naar de arts luisteren en tegelijkertijd aantekeningen maken. Een arts heeft vaak haast en het moet snel, snel. Ik moet toch zorgen dat ik goede aantekeningen maak en dit levert mij veel stress op. Luisteren en tegelijk aantekeningen maken gaat nauwelijks”.

Corrie, verpleging, niveau 4

5 Genoemde punten zijn student- en contextspecifiek en gelden niet voor alle dyslectische studenten.

Wat doet u

Aan de buitenkant kunt u niet zien of een stagiair dyslectisch is. Mogelijk realiseren de werkgever en collega's op de bpv-plek zich daarom niet altijd dat een student dyslectisch is en op de bpv-plek tegen problemen kan aanlopen. Als praktijkbegeleider speelt u een belangrijke rol bij de voorlichting van collega's op de werkplek en bij de begeleiding van de stagiair. Hieronder schetsen wij een aantal situaties die zich voordoen tijdens de beroepspraktijkvorming. Per situatie geven wij u tips zodat u zo goed mogelijk om kunt gaan met de dyslectische stagiair.

U geeft uitleg of instructie aan de stagiair

- Straal positieve verwachtingen uit.
- Verstrek belangrijke informatie of uitleg ook op papier.
- Benoem wat goed gaat: kijk naar inspanning, proces en resultaat.
- Visualiseer de uitleg of instructie.
- Houd rekening met het tempo van de stagiair.
- Kies voor werkvormen waarbij de dyslectische stagiair zijn sterke kanten kan laten zien (bijvoorbeeld samenwerken met collega's, een evaluatiegesprek met open vragen en de stagiair zelf oplossingen laten zoeken).

U bereidt de stage voor en evalueert

- Vraag aan de stagebegeleider van de stagiair een overzicht van de faciliteiten, hulpmiddelen en maatregelen die in de opleiding worden ingezet. Maak samen met de stagebegeleider een vertaalslag naar in te zetten hulpmiddelen en faciliteiten tijdens de bpv.

- Bespreek met de stagiair wat volgens hem zijn sterke en zwakke punten zijn. Leg vervolgens de link naar de werkzaamheden die tijdens de stage uitgevoerd zullen moeten worden.
- Evalueer regelmatig of de gekozen aanpak werkt of dat hij bijgesteld moet worden.
- Leg niet de nadruk op de dyslexie. Kom de stagiair tegemoet zoals u ook andere stagiairs behandelt.

U begeleidt de stagiair tijdens de uitvoering van werkzaamheden

- Als de stagiair concentratieproblemen heeft, zorg dan voor een aparte ruimte waar zonder afleiding gewerkt kan worden.
- Maak afspraken over teksten die gelezen dienen te worden, bijvoorbeeld over lettergrootte, lettertype, woordgebruik.
- Geef de stagiair indien nodig de mogelijkheid om gesprekken of vergaderingen op te nemen en gun hem de tijd de aantekeningen op zijn eigen tempo uit te werken.
- Maak afspraken over het omgaan met fouten in geschreven teksten; wat wordt geaccepteerd en wat niet?
- Bespreek met de stagiair welke ondersteuning hij bij bepaalde taken nodig heeft.
- Licht de collega's in over de stagiair, geef aanwijzingen over hoe zij met dyslexie kunnen omgaan.

Voor meer informatie, kijk op

www.steunpuntdyslexie.nl

www.woortblind.nl

www.balansdigitaal.nl

www.goedtelezen.nl

www.werkenmeteenbepkering.nl

www.onderwijsenhandicap.nl

U kunt het Protocol Dyslexie mbo downloaden vanaf de site van CINOP: www.cinop.nl

Deze brochure is ontwikkeld door CINOP in samenwerking met het Expertisecentrum Nederlands in het kader van het project 'Implementatie Protocol Dyslexie in het mbo'. Dit project is gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Tekst: Elle Langens (CINOP) in samenwerking met Hedwig de Krosse (Expertisecentrum Nederlands) • Fotografie: Pim Kersten • Grafische vormgeving: Evert van de Biezen (CINOP) • Drukwerk: ADC, 's-Hertogenbosch
's-Hertogenbosch, april 2011

Deze brochure is te downloaden van de site www.rugzakinmbo.nl